

Klein maar fijn: molen De Hoop in Den Oever

Molen de Hoop is met zijn totale lengte van 17 meter van het wiekenkruis het kleinste korenmolentje van Nederland. Er zijn weliswaar poldermolens en spinnekopmolens met een kleiner wiekenkruis, maar onder de korenmolens is het echt een kleintje. Sommige collega-molenaars noemen het wel een tuinmolen of speelmolentje, grappig bedoeld omdat hun molen niet deze bijzondere kwalificatie heeft.

Het veldkruis over twee verdiepingen

Zijn grootte is niet de enige bijzonderheid van molen De Hoop. De molen kent verschillende bouwkundige elementen, die in molenland op zijn minst bijzonder zijn te noemen. Hij heeft een zo klein achtkant, zeg maar de romp van de molen, dat met één veldkruis tussen de grote staande balken van het achtkant kon worden volstaan. De veldkruizen lopen door over twee verdiepingen en zorgen voor de stevigheid en stijfheid van de romp.

Een ander zeldzaam element in deze molen zijn de blokkelen, die je aantreft op de kapzolder. Dit zijn vierkante blokken hout die geplaatst zijn op de bovenkant van de grote staande balken van het achtkant. Een blokkeel dient

ervoor om de achtkantstijlen te verbinden met de houten ring waarop de draibare kap rust. De blokkelen zijn kenmerken van vroeg 16^e eeuwse molens. Na ongeveer 1530 heeft men de blokkelen niet meer nodig om toch een stevige houtverbinding boven in de molenromp te maken. Het geeft dus aan dat De Hoop molentje dateert uit de begintijd van de bouw van achtkantige molens, die rond 1500 hun intrede deden in de molenwereld in Nederland.

Het vierkant van het blokkeel

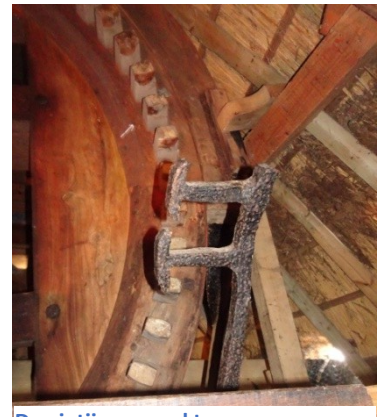

De toognagel: een houten spijker

Er is nog een kenmerk dat een indicatie is voor de ouderdom van de molen. Dat zijn de houtverbindingen tussen de verticale achtkantstijlen en de horizontale veldregels, balken die ter hoogte van het midden van de veldkruizen twee achtkantstijlen verbinden. Bij oudere achtkanten worden voor het aan elkaar bevestigen van deze balken de zogenaamde toognagels gebruikt, een soort houten rondhouten spijkers. Bij latere molens werden in plaats van de toognagels smeedijzeren spijkers gebruikt. Op de tussenzolder zijn aan de linkerkant van elke veldregel deze toognagels te zien.

Als je bedenkt dat er kaartmateriaal bestaat in de archieven waar rond 1541 al een molen in Den Oever op dezelfde locatie staat getekend, dan zou dit kunnen duiden op een eerdere bouwdatum dan nu op de baard van de molen staat aangegeven (thans 1654). Om hier uitsluitsel over te krijgen zal het nodig zijn om aan de hand van de jaarringen de ouderdom van dikke balken in de molen te bepalen, het dendrochronologisch onderzoek. De vereniging De Wieringer Molens heeft een historisch bouwkundig en dendrochronologisch onderzoek op haar wensenlijstje staan, maar zoekt nog naar financiering hiervoor.

Een ander leuk onderdeel van de molen is de pal. Een pal is een onderdeel in de kap van de molen die kan voorkomen dat het wiekenkruis achteruit gaat draaien. Als een wiekenkruis achteruit wil draaien, bijvoorbeeld omdat de wind van achteren inkomt, dan werkt het remsysteem – de vang – van de molen niet. Om dat te voorkomen heeft een molen een pal met tanden, die het bovenwiel tegenhoudt. Normaal is deze van hout en zit aan de linkerkant in de kap. In De Hoop is het er één van gietstaal en zit deze rechts.

De gietijzeren pal tegen achteruitdraaien

De kaaftander om de maalstenen te lichten

Wat ook opvalt in deze korenmolen is dat er een kraan ontbreekt voor het optillen en omdraaien van de molenstenen. Het is natuurlijk niet zo dat de molenaars de 800 kg zware steen met de hand lichten. De molen is hiervoor uitgerust met een soort horizontale kaaftander. Met dit werktuig en een dik houten takelblok kunnen de molenstenen gelicht worden om ze schoon te maken. Dit maakt een dergelijke operatie een stuk omslachtiger dan het gebruik van een traditionele steenkraan.

Nog een aardig onderdeel in de molen is het aandrijfspil van het linker koppel stenen. Het is korter dan de andere en loopt aan de bovenzijde taps toe. Daarnaast is het niet mooi glad afgewerkt en heeft het een onregelmatige vorm. Kenners zeggen dat dit een spil kan zijn die eerder dienst heeft gedaan in een standerdmolen. Daar werd het spil direct door het iets scheef staande bovenwiel aangedreven, wat maakt dat dan een taps toeloop van het spil handiger is.

De schuine bovenzijde van het spil

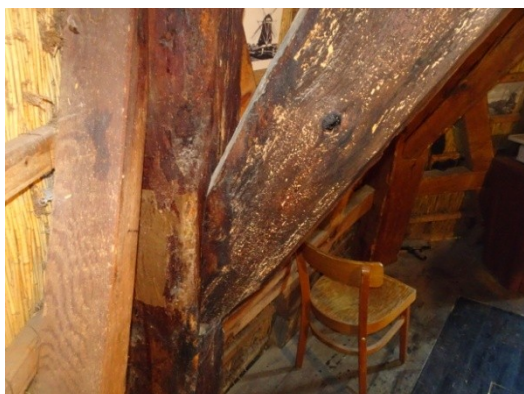
De rode extra balk voor het korte spil

Het versleten aandrijfswiel van de maalsteen

Omdat het spil korter is, zijn twee rood geverfde balken onder de balken van de tussenzolder gemonteerd. Het aandrijfswiel dat tot voor kort op dit spil gemonteerd was, was ook een oudje. De staven van dit wiel waren bijna tot de helft ingesleten. En binnen in het wiel bevond zich een stut om de bovenste en onderste ronde plaat van het wiel op afstand te houden. Het is een oude staaf die op vier plekken is ingesleten. Dat betekent dat nadat eerst één kant is uitgesleten, de staaf 180° gedraaid is en ook de andere zijde is afgesleten. Daarna heeft men het hele wiel eraf gehaald en op zijn kop terug gezet, wat aan de andere zijde van de staaf een slijtplek opleverde. Tot slot is nogmaals de staaf 180° gedraaid en de vierde insluiting was een feit. En nog wilde de molenaar deze tot de draad toe versleten staaf niet wegdoen; hij eindigde dus als afstandhouder in het wiel. Met recht een

stukje Hollandse zuinigheid. Helaas was dit wiel dermate vermolmd door houtworm en liep het zo slecht dat het dit voorjaar vervangen moest worden. Evengoed bewaren we het oude wiel wel, want een dergelijk oud en versleten onderdeel is toch altijd een leuk hebbedingetje dat altijd nog als koffietafel voor de molenaars kan dienen.

Een rondhouten korbeel met knoesten

Bijzonder is dat een van de korbelen op de tussendoor niet een keurig nette gezaagde balk is. Doorgaans wordt er geen hout in molens gebruikt van het buitenste deel van een boom, het zogenaamde splijthout. Dit korbeel is echter een gedeeltelijk rond stuk hout waar je de barst nog aan zit, duidelijk een kwart van een in vier delen gezaagde boom.

Een ander onderdeel in de molen dat de moeite waard is om te bespreken, is het grote spoorwiel. Dit

tandwiel, dat de beide steenkoppels aandrijft, is samengesteld uit drie massieve gebogen delen waarin gaten gekapt zijn om de houten tanden van het tandwiel in vast te zetten. Deze massieve opbouw kom je niet vaak tegen. Doorgaans is het spoorwiel opgebouwd uit twee ronde schijven waartussen om de ca 10 cm losse vierkante blokjes worden geplaatst, die zo de gaten voor de tanden te creëren.

Het massieve houten spoorwiel

Het koningsspil uit twee delen met stroppen

Het laatste onderdeel waar wat over te vertellen valt, is het koningsspil, waaraan het spoorwiel bevestigd is. Dat is normaliter een lange vierkante balk uit een stuk, die vanuit de kap naar de begane grond loopt. Hier is het koningsspil samengesteld uit twee 4 meter lange delen, die met een lipjes en 4 metalen stroppen aan elkaar zijn verbonden. Het lijkt wel of hier twee oude dukdalven voor gebruikt zijn.

Kortom, molen De Hoop mag dan wel klein zijn, maar er valt veel over te vertellen. Eerder schreven we over inscriptie en de historie van de molen gebaseerd op oud kaart materiaal. Alle bouwkundige bijzonderheden completeren nu dat verhaal. Het de moeite waard om al deze bijzonderheden eens zelf te komen bekijken. De molen is doorgaans open op dinsdagen en woensdagen van 10.00 tot 16.00 uur.